

FELSEFE DÜNYASI

2006/1 Sayı: 43

YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR

ISSN 1301-0875

Sahibi
Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu
Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Doç. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Doç. Dr. İsmail KÖZ

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve
TÜBİTAK /ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ
P.K. 21 Yenışehir / ANKARA
Tel&Fax: 0.312 231 54 40

Fiyatı: 15 YTL (KDV Dahil)

Banka Hesap No:
Vakıfbank Kızılay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 Y.Mahalle / ANKARA
Tel: 0.312 354 91 31 (Pbx) • Fax: 0.312 354 91 32

VARLIK, TEKNOLOJİ, YURTSUZLUK

Hasan Aslan*

İnsanı, dünyayla kurduğu ilişkisi içerisinde tarihsel varoluşu yoluyla anlamaya çalışan Heidegger, Çağımız insanın dünyayla kurduğu ilişkinin ırasını doğaya egemen olma tutkusu olarak görür. Bu doğaya egemen olma tutkusu ise çağımız insanını bir "kapanmışlık", "tutukluluk" ya da "yurtsuzluk" durumuna getirmiştir. Heidegger'e göre insanın, dünya ile ilişkilerinin, yani toplumsal varoluşunun gelip dayandığı bu "kapanmışlık", "tutukluluk" durumu, "onun kendisi ile dünyası, kendisi ile kendini teknolojik üretili üstünde nasıl denetim kurarım diye bilimsel-teknolojik hesaplara girişmesinden" kaynaklanmaktadır¹. İnsanın içinde bulunduğu bu durum aynı zamanda onun geleceğine de yansımaktadır.¹

Toplum mühendisleri, ya da gelecekbilimciler, insanın geleceğine ilişkin yorumlarda, insan "kendisi için gene kendisi tarafından hesaplanan olanak çemberi içine kapanmış" olarak ele alınır.² Egemen düşünüş biçiminin belirlediği bu yorumlarda, insanın geleceği "şimdinin sürdürülmesi" olarak değerlendirilir.³ Heidegger, söz konusu bu "düşünmenin teknik yorumlanması" sürecinin "yurtsuzluk" sorununa yol açtığını, "yurtsuzluk" sorunun temelinde ise Varlığın anlamı sorunun unutulmuş olmasının yatırdığını düşünür. Çağımızda insan düpedüz "teknik" koşullarda, "teknolojik" bir ortamda, Varlıkla olan bağıni yitirmiş, Varlıktan uzaklaşmış olarak yaşıyor.. Heidegger'in sözleriyle, "gezegen ölçeğindeki teknik" insanı toprağından kopararak köksüzleştirmiştir.⁴ Bu anlamda, günümüz "küreselleşme" ya da benzeri kavramlar, bu "köksüzlük"ün büründüğü kavramlardır.

Heidegger, "köksüzlük"e yol açan durum kavranmadıkça çağımız insanının "yurtsuzluk" olarak betimlenen durumu aşmasını olanaksız görür. Bu durum da "kesinlikle bilimsel-teknolojik planlama ve işleyişin yolları ve araçlarıyla" aşılamaz.⁵ Bu durumda "teknolojiyi tutkuyula olumlamak gibi, ona karşı isyan etmek de çözüm değildir".⁶ Diğer bir deyişle, teknolojiye düşman olmak ya da teknolojiye sarılmak çözüm değildir. Yaygın anlayış tekniği, kullanımından bağımsız değeriyle, ne iyi ne de kötü; yalnızca yansızdır. Heidegger'e göre tekniği bu şekil yansız bir şey olarak gördüğümüz de, olabilecek olan en kötü tarzda tekniğe teslim oluruz. Bu yüzden çağımızda insana yönelik

* Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Felsefe Bölümü.

¹ Heidegger, "Sanatın Doğuşu ve Düşüncenin Yolu", Çev. Leyla Baydur, Derl. H. Ü. Nalbantoğlu Patikalar: *Martin Heidegger ve Modern Çağ*, Ankara: İmge,1997, s.24.

² A.g.e.

³ A.g.e.,23.

⁴ Martin Heidegger, *Professör Heidegger, 1933'te Neler Oldu?* Çev.Turhan Ilgaz, İstanbul:YKY, 1993, s.26,28.

⁵ Heidegger "Sanatın Doğuşu ve Düşüncenin Yolu", Çev. Leyla Baydur, Derl. H. Ü. Nalbantoğlu Patikalar: *Martin Heidegger ve Modern Çağ*, Ankara: İmge,1997, s.24.

⁶ Heidegger, *Tekniğe Yönelik Soru*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul: Afa Yayınları, 1997, s.56.

tehdit, “tek başına insani yapıp-etme” ile giderilemez.⁷ “Kapanmışlık hiçbir zaman insan tarafından aşılamaz; ama insan olmaksızın da aşılamaz. Gerekli olan öncelikle, kapanmışlık içinde neyin egemen olduğu üzerine düşündürmektir. Böyle düşünmenin eylem için başlangıç olmadığı, bizzat insan-dünya ilişkilerinin değişimini başlatabilecek, belirleyici bir eylem olduğu görüşünün benimsenmesi gerekir”.⁸ Yoksa bilimsel, teknolojik devrimlerle, onların hesaplayıcı düşünme tarzına kapılmış olmak, insana yeniden düşünme karşısında kayıtsızlık bedelini ödetecektir. Varlığı yeniden düşünmeye kayıtsızlığın bedelinin çok ağır olacağına dikkat çeken Heidegger, önemli ölçüde haklı çıkmıştır.

Varlığın unutulması bir bakıma insanın kendini unutuşudur. Heidegger'e göre Varlık sorusunun, iktidar hırsı ile çıkarıcı amaçlar doğrultusunda ölçülebilir, dolayısıyla hükmedilebilir, tüketilebilir olana indirgenişi, “Varlık-unutulmuşluğu” sürecinde en önemli evre olmuştur. Bu yüzden modern teknolojinin temelindeki Varolanı denetlemeye, “el-altında-duran”a dönüştürmeye yönelik “hesaplayıcı”, “planlayıcı”, “nesnelleştirici” düşünme biçiminin Varlığı anlaması, insan özünün Varlıkla ilişkisini yerine getirmesi mümkün değildir. Çünkü modern teknikte “dolayimsız bir şekilde el-altında-olmak” için düzenlenen her şey “kendine özgü bir duruş” a sahip olup “mevcut olma tarzı”ndan öte bir şey belirtmez. Bu açıdan baktığımızda çağımız insanı, Varolanların çok çeşitliliği içinde “Varlık-unutulmuşluğu”nu yaşar. İşte bu düşünme biçiminin çağımızdaki egemen durumu, insanın tehdit altında olduğu anlamına gelmektedir. Ancak Heidegger'e göre insana yönelik asıl tehdit sanıldığı gibi teknikten gelmez; tehlike tekniğin özünden gelir ve “teknik, tekniğin özünü aynı şey değildir”.⁹ Heidegger tekniğin özünü, teknolojinin gün gelip insana zarar verebilecek makinelerini, insanı yok edebilecek silahlarını, yani teknik olanı kastetmez. Çağımızda insana yönelik asıl tehdidi teknik olanda görmek, teknolojiyi teknolojik nesnelere özdeş kılmanın bir sonucudur. Bu nedenle “yalnızca teknik olanı tasarladığımız ve öne çıkardığımız ve bununla yetindiğimiz ya da ondan kaçındığımız sürece, tekniğin özünü bağımızı asla kuramayız”.¹⁰ Heidegger için tekniğin özü hiçbir zaman teknik olan her şeyin ortak adı ya da onlardan birinin adı olmamıştır. Heidegger güncel ya da teknik bir tehditten öte, bu güncel ya da teknik olanı belirleyen tarihsel bir tehditten söz eder.

Bu tarihsellik Varlık olarak insanın varoluşunu gerçekleştirmesini belirleyen şeyde yatar. Bu bakımdan Heidegger teknik-olan olarak teknolojinin tehlikeli olmadığını; tehlikeli olanın modern teknolojinin özünde hüküm süren, “meydan okuma anlamında bir saldırı” karakterine sahip olan “gizini-açma”nın, yani bir bilme biçimi olarak “çerçevelenme”nin tahakkümü olduğunu belirtir.¹¹ Buradaki bilme biçimi aslında bir düşünme biçimidir. Heidegger belli ki, “temsilci düşünce tutumu”nu üzerimizden nasıl atacağımızı düşünür. Artık teknolojiyi teknik olanla temsil etmekten vazgeçmek gere-

⁷ A.g.e., s.96.

⁸ Heidegger, “Sanatın Doğuşu ve Düşüncenin Yolu”, Çev. Leyla Baydur, Derl. H. Ü. Nalbantoğlu, *Patikalar: Martin Heidegger ve Modern Çağ*, Ankara: İmge, 1997, s.24.

⁹ Heidegger, *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul:Paradigma Yayınları,1998, s.44.

¹⁰ A.g.e.

¹¹ Heidegger, *Tekniğe Yönelik Soru*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul: Afa Yayınları, 1997, s.56.

kir. Çünkü “teknik dünyanın bütününe dair bu temsil yoluyla her şey gerisin geri insana indirgenir ve en iyi halde de teknik dünyanın bir etik talebine ulaşılır”, dolayısıyla “bu temsile bağımlı kalmak, tekniğin yalnızca insan işi olduğu sanısını güçlendirir.” Tekniğin özünde yatan şey açığa çıkarılmadıkça teknik olanla teknoloji arasında ki bulanıklık da giderilemez. Bu yüzden “tekniğin özünden çıkıp konuşan Varlığın seslenişini ise kimse duymaz”.¹² İşte bu düşünme biçiminde “teknik olan, en geniş anlamda ve çok çeşitli görüngülerine göre düşünüldüğünde, taslağını insanın çıkardığı plan olarak geçerlidir; nihayet bu plan da insanı şöyle bir kararın eşliğine getirir: Kendi planına boyun eğmek ya da onu boyunduruk altına almak”.¹³ Bu plan ise insanın güç talebine sürekli artırır.

Çağcıl teknolojinin özünde hüküm süren giderek güçlenip çağımızda yaygınlaşmış düşünme biçimi Heidegger’e göre, başlangıcı Platon ile Aristoteles’e kadar gider. Bu düşünme biçimi, “yurtsuzluk” sorununun temel nedeni olan “Varlık-unutulmuşluğu”na yol açmış; insan düşünülmesi gereken olarak Varlığı düşünemez olmuştur. Varlık, kendisi üzerine düşünmesi gereken de uzaklaşmıştır. Bir bakıma insan kendisinden uzaklaşmıştır. Düşünmenin “düşünülməsi gerekenin kendisi”nden, yani “Varlığın düşünmesi” olmaktan uzaklaşması, Varlığa hakim olmanın aracı olmaya dönüşmesi beraberinde dilin yanlış ve tehlikeli kullanımını da getirmiş; dilin bu biçim kullanımı da insanın Varlıkla ilişkisini bozarak çağımız insanını “yurtsuz”laştırmıştır.¹⁴ Varlığı düşünmenin olanağı tehlikeye girmiştir.

Varlık anlamını anaçak insan aracılığıyla bulabilir. Heidegger için “yurtsuzluk” sorunu, insanın “kendi özünün en yüksek değerini” gerçekleştirmekten uzaklaşmasıyla ve ona yabancı kalmasıyla ilgili bir sorundur; bu yüzden insanın yurdunda, evinde olması, kendi özünün en yüksek değerine girmesi, kendi özünü görmesi anlamına gelmektedir.¹⁵ Bu “en yüksek değer”, bu yeryüzünde her “mevcudiyete-çıkma”nın ve bununla birlikte ta en baştan mevcudiyete-çıkmanın “gizlenmesinin gözeticisi olmak”ta yatar.¹⁶ Sadece insan, gizini açması için Varlığın örtüsünü aralayıp Varlığa anlam verebilir. İşte, dil içinde, dil ile Varlığa bu anlam veriş, aynı zamanda insanın kendi yurdunu oluşturması, kendi evini yapması anlamına gelmektedir. Varlık, evini ise insan kurar.

İnsan yalnızca Varlığın evini kuran değil aynı zamanda bu kurma ilişkisinde kendi özünü de ortaya çıkartandır. Heidegger’e göre özü Varlık ile ilişkisinde ortaya çıkan insanın, Varlıkla olan bağının kurulabildiği yer dildir; çünkü insan, ancak dilde Varlığa yanıt verebilir. “Özli düşünme”, yani “Varlığın düşünmesi” olan düşünme, bu yüzden, kendi hakikatinin aydınlanması için insana gereksinim duyan, bunun için insanı talep eden Varlığın talebine, Varlığa uyacak sözü arayarak yanıt verebilir; dolayısıyla da “Varlığın insanın özüyle bağını” gerçekleştirebilir. “Bu, dilin kullanılmasıyla ilgili

¹² Heidegger, *Özdeşlik ve Ayrım*, Çev. Necati Aça, İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları, 1997, s.21.

¹³ A.g.e.

¹⁴ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, Çev. Yusuf Örmek, Ankara: Felsefe Kurumu Yayınları, 1994, Heidegger, *Tekniğe Yönelik Soru*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul: Afa Yayınları, 1997.

¹⁵ Heidegger, *Tekniğe Yönelik Soru*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul: Afa Yayınları, 1997, s.88-89

¹⁶ A.g.e.,94

kayıdır".¹⁷ Heidegger "özlü düşünme" olarak adlandırdığı düşünmeyi, "Varolanın varolanlığını kavram haline getiren" metafizik düşünmeden de, "kedisini sadece Varolanın hesaplamasına bağlayan" kesin düşünmeden de ayırır.¹⁸

Varlığı, denetlenebilir, kullanılabilir, kontrol edilebilir olarak dile gerime biçimi, Varlık üzerine özlü düşünmeden ayrıdır. Heidegger'e göre "Olagelme olarak Varlık"ın sözelimi "töz", "öz", "mutlak" gibi Batı metafiziğinin sabitlik, kalıcılık, zaman-dışılık belirten kategorileriyle ya da bilimin matematiksel formüllere indirgenmiş diliyle ifadesi, düşünmenin Varlığın düşünmesi olmaktan ayrılmasıyla, insanın Varlığı kendi amaçlarına uygun kalıplara sokma arzusuyla ilgilidir. Çağımızda her şey insanı el-altında-duran olarak ilgilendirdiği için, insan yalnızca el-altında-duranın düzenleyicisi olup düşüşün en uç noktasına gelir; yani kendisinin de el-altında-duran olarak ele alınacağı noktaya. Böyle insan, kendisini yeryüzünün efendisi konumuna yükseltir. "Çerçeveleme"nin meydan okuyucu talebine itaat eden insanın Varlıkla ilişkisindeki rolünü bu şekil görmesi, "insanın karşı karşıya kaldığı her şeyin yalnızca kendi ürünü olduğu ölçüde mevcut olduğuna dair yanıltıcı izlenimi"ni yaygınlaştırır; bu yanıltıcı izlenim de insanı her yerde, her zaman "kendisiyle karşılaşmış yanılgısı"na düşürür.¹⁹ Halbuki bu durumda insan çerçevelemenin meydan okumasına kesin bir şekilde eşlik ettiği için, asla kendisini kendisine söz yöneltilen biri olarak göremeyecektir. Varlık insanın özülü ilişkisinde ortaya çıktığı için, "yalnızca kendinden hareketle, bir tek kendinden hareketle insan olan insan diye bir şey yoktur".²⁰

Heidegger'e göre "el-altında-duran"ın düzenlenmesini ve güvenceye alınmasını amaçlayan "çerçeveleme" insanı daha kökensel bir "gizini-açma"ya girmekten men ettiği için, insan daha ilksel bir hakikatin çağrısını deneyimleyemez. Aslında "çerçeveleme" Varlığın "gizini-açma"sının tek bir tarzıdır. Çağımızda Varlığa olan ilgisinde ortaya çıkan insanın özü ile ilgili bir tehlike varsa eğer, bu tehlike hiçbir zaman teknikten gelmez; tekniğin özünde hüküm süren "çerçeveleme"nin meydan okuyan talebinden gelir. Heidegger, tekniğin üstesinden gelmenin ve ona karşı eylemenin herhangi bir olanağını yadsır. Teknik hiçbir zaman kendine de teknik çerçeve olmuş bir insan eylemiyle denetlenemez. Bu yüzden teknik "kendisinin üzerinde yoğunlaşan beşeri bir edimin, gerek olumlu yöndeki gerekse olumsuz yöndeki bir edimin idaresi altına asla girmeyecektir".²¹ "Özü varlığın kendisi olan teknik, hiçbir zaman insan tarafından altilenemez".²² Ancak bu insanın tekniğe çaresiz teslim edildiği anlamına da gelmez. O halde "teknik dünya, kendisinden öteye yapılacak bir atlayışı kesinlikle engelleyici türde bir dünyadır görüşüne de pek takılıp kalmamalıyız".²³ İnsanın tekniği gözetebilmesi ve özleri bakımından teknikle insan arasında özlü bir ilişkinin kurulabilmesi mümkündür. Zaten insanın özü de Varlığın özünü korumak üzere Varlık tarafından

¹⁷ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, Çev. Yusuf Ömek, Ankara: Felsefe Kurumu Yayınları, 1994, s.50-51.

¹⁸ A.g.e.,44,48.

¹⁹ Heidegger, *Tekniğe Yönelik Soru*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul: Afa Yayınları, 1997, s.86.

²⁰ A.g.e., s.93.

²¹ Heidegger, *Teknik ve Dönüş*, Çev. Necati Aça, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s. 47-48.

²² A.g.e., s.48-49.

²³ Heidegger, *Özdeşlik ve Ayrım*, Çev. Necati Aça, İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları, 1997, s.27.

gereksinilen bir özdür. Heidegger'e göre Varlık kendi özünün unutulmuşluğuna düşünme ile yüz verecek; böylece Varlık özünün hakikatine dönmüş olacaktır. İşte bu, Varlığın unutulmasının Varlığın özünün korunmasına dönüşüdür. Tekniği, yeniden insanın yaratıcılığını ortaya çıkarabilecek yeni bir anlama ulaştırmak için düşünmenin Varlığın düşünmesi olması gerekir. Bu düşünümü gerçekleştirecek olanlar şairler ve düşünürlerdir.

Heidegger'e göre şeyler ilk kez dilde –sözcüklerde- Varlığa gelip görünüşe çıktığından, dil Varlığın evidir; şairler ve düşünürler de bu evin bekçileridir; onların bu bekçiliği, Varlığın hakikatinin koruyuculuğunu üstlenip Varlığın görünüşe çıkmasını sağlar. Böylece insan, Varlığın evi olan, yurdu olan dilde, dil ile varolur.

Heidegger, insan için sahici bir varolma tarzından söz eder. Böyle bir sahici varoluş, insan Varlığın hakikatinin koruyuculuğunu üstlenip dil içinde söz konusu görünüşe çıkmayı sürdürdüğü ölçüde olanaklıdır. Varlığın hakikatinin bekçiliği, “her tarihsel insanın eylemesiyle –özlü düşünme de bir eylemdir- ulaşılan Varolmayı, Varlığın onun korunması için, elden bırakmamaktaki ısrarından kaynaklanır”.²⁴ Çünkü, “Varlığın açıklığında açıkta durarak içerde durması sayesinde, Varlığı Varlıkta Varlıkça ödüllendirilmiş bir Varolan” olarak insan “kendi özünü zaten (varlığın açıklığı) içinde durmada-ısrar-etmekle” sürdürebilir.²⁵ Bu sürdürmede insanın bir tür fedakarlık olan ısrarlı karahlığının “amaca ulaşma hırısı”na ya da her şeyin “bir fayda ya da faydasızlıkla ölçüldüğü hesap yapma”ya tahammülü yoktur. Çünkü “böyle bir hesaplama, fedakarlığın özünü bozar”.²⁶ Bu durumda “Varlığın hakikatinin korunmasına yönelik olarak insan varlığının Varolan için harcanmasına” razı gelme kararlılığı olarak fedakarlık, “Varolana veda etme”yi içerir.²⁷ Ancak bu yolla insan Varlık ile ilişkisinde Varlığın hakikatinin bekçiliğini üstlenir.

Heidegger'de Varlığın hakikatinin bekçiliği, aslında Hiç'in bekçiliği anlamına gelmektedir. “Varlığın Peçesi” olan Hiç, “Varlığın hakikatine aittir”; bu nedenle “Hiç, köklü bir şekilde açığa çıkmaksızın, kendi-olma da, özgürlük de yoktur”.²⁸ İnsanın sahici varoluşunun, bu durumda kendiliğinin ve özgürlüğünün gerçekleşimi, Hiç'in tecrübesine bağlıdır.

Ancak Varolanda ısrar ettikçe ve kendi etkinliklerimizde Varolana takılıp kaldıkça, “Hiçten uzaklaşır, böylece de kendimizi Varolmanın kamudaki yüzeyselliğine iteriz”. Bu durumda insan için sahici olmayan bir varolma tarzı ortaya çıkar. Sahici olmayan varoluş insana kendisinin ne olduğu sorusunu unutturur. Bu yüzden Heidegger'e göre insan “kendisinin ne olduğunu ancak Hiçten vazgeçmezse anlayabilir”; çünkü “Hiç sorusu bizi -soranları- soru haline getiren metafizik bir sorudur”.²⁹ Heidegger, “Varolmanın temel olayı”, “Varolmanın ta kendisi” dediği metafiziği, “Varolanı, Varolan

²⁴ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, Çev. Yusuf Örneç, Ankara: Felsefe Kurumu Yayınları, 1994, s.50.

²⁵ A.g.e., s.17.

²⁶ A.g.e., s.50.

²⁷ A.g.e., s.49-50.

²⁸ A.g.e., s.52,46,35

²⁹ A.g.e., s.41.

olarak ve bütünüyle kavramak üzere yeniden ele geçirmek için, onun ötesi hakkında soru sormak" olarak anlar.

"Hayır demenin" kökeni ve "Varolanın tümünün tam bir değillemesi" olarak Hiç, herhangi bir şey, nesne gibi bir Varolan olmadığından, bu kökten değilme, ancak "Varolmanın temeli"nde "Hiçin temel tecrübesi"yle gerçekleşebilmektedir. Heidegger'e göre "Hiçin temel tecrübesi"nde Hiç'i ortaya çıkaran bir korkuyla yüzleşilir. Çünkü bu korku anında kendimizi Hiç'in ortasına fırlatılmış buluruz.

Heidegger için korku "kendimizi Varolanın bütünü ortasında bulmamızı sağlar". Böylece Varolmanın korku temeli üstünde Hiç'in içine bırakılmışlığı, insanı Hiç'in bekçisi haline getirir. İşte bu durum "bütününde Varolanın ötesine geçmektir"; yani Hiç içerisinde insanın kendisini sürdürmesi ile "bütününde Varolanın ötesi"ne geçilmekte; işte Varolan bu yolla aşılmaktadır. Hiç hakkında soru, bu nedenle metafizik bir sorudur. Çünkü "bu öteye geçme, metafiziğin ta kendisidir. Metafiziğin 'insan doğasına' ait olması bu anlama gelir". Eğer "Varolma kendi özünün temelinde aşmayı gerçekleştirmeseydi, yani kendisini önceden Hiçin içine bırakmasaydı, hiçbir zaman Varolanla ve tabii ki kendisiyle de ilişkiye giremezdi".³⁰

Heidegger'e göre Varlık, Varolanda bulunan bir özellik olmadığından, Varolan nesnelendirilemez. Ancak "Varolanın nesnelendirilmesi, Varolanın elde edilmesi ve emniyete alınmasıyla ortaya çıktığı ve kendi ilerleme imkanlarını buradan sağladığı için nesnelendirme Varolanda ısrar eder ve onu Varlık sanverir". İşte Varolanı hesaplayarak nesnelendirmenin bir biçimi olan modern bilimin Varlığı anlayamamasının nedeni de budur. "Bilimin özelliği onun kendine özgü bir açıklıkla, ilk ve son sözü yalnızca nesnenin kendisine bırakmasında yatar". Bu nedenle bilim, "Hiç, 'olmayan bir şey' diye terk etmiştir".³¹

Heidegger için "Varlık, varolan-olmayandır" ve "Hiç özünü Varlık olarak sürdürür". Heidegger bu şekilde Varlık ve Hiç arasındaki derin ilişkiyi vurgulayarak, "Varlık ve Hiç birbirine aittir" der. "Derin fakat henüz açılmamış özünü Hiçin köklü korkuda bize gönderdiği Varlık olmasaydı, Varolanın tümü Varlıksızlık içinde kalırdı". Çünkü, korkuda açığa çıkan Hiç'in tecrübesi, Varlığı anlamının tek yoludur, Varlığın tecrübesi ancak Hiç içinde edinilebilir. Çünkü, "Hiç, Varolanın, Varolan olarak açığa çıkmasının, insan Varolması için olanaklı kılınmasıdır".³²

Heidegger'e göre Hiç ile derin ilişkisinden ötürü Varlık, Varolandan hareketle anlaşılabilir. Hiç'i açığa çıkaran korku, sadece "Varolmada uyanabildiğinden"; yani "Varolmanın temelinde" açığa çıktığından; "Hiç, buradan hareketle oluşturulmalıdır". Heidegger "düşünmenin başka bir kökene doğru yönlendirilmesi" gerekliliğinden söz ederken bunu kastetmiştir. Varlığın hakikati hakkındaki sorudan, yani Hiç'ten yola çıkan bir sorgulamada "insanın özüyle ilgili bir düşünüş gerekli hale geldiği" için; bu tarz sorgulamayla, "Varlığın hakkındaki soruyu sormayan", sadece "Varolanın Varolan

³⁰ A.g.e., s.35-41.

³¹ A.g.e., s.25-41.

³² A.g.e., s.35,46.

olarak ne olduğunu söyleyen” ve bu nedenle “Varlığın insan varlığıyla köklü bağına engel olan” metafiziğin aşılması, olanaklı hale gelecektir.³³

Heidegger’e göre “Varolma”, “insanın, içinde insan olarak bulunduğu öz alanı”dır. Heidegger, “Varolma”nın Varlığın açıklığı ile olan bağına ilişkin şunları söyler: “Hem Varlığın insanın özüyle olan bağını, hem de insanın Varlık olarak Varlığın açıklığıyla, özce ilişkisini” dile getiren Varolma, “her şeyden önce yer olarak, yani, Varlığın hakikatinin yeri olarak tecrübesi edinilen ve buna uygun olarak düşünülmesi gerektirir”.³⁴ Burada Heidegger, birbirleriyle derin bir ilişkileri olduğunu vurguladığı Varlık ile Hiç’in, Varolma ile ilişkisine; başka bir deyişle “özlü korku” içinde aydınlanan Varlığın insanla olan ilişkisine dikkat çekmiş olur.

Heidegger’e göre Varlığın hakikatine ait olan Hiç, sadece korku sayesinde ve Varolma’nın temelinde açığa çıktığından, “bu özlü korkuyla açıkça cesaret etme, Varlığın tecrübesini edinmenin esrarlı olanağını sağlar”. İnsan, ancak korku anında Varlığın hakikati ile karşılaşabilir. Korku anında içimizi kaplayan “Varolanın tüm yabancılığı”dır”. Çünkü korkunun dehşetinde “Varolan bütün dengesini yitirir” ve “bütünlüğünde Varolan raydan çıkar”. Böylece “korku karşısında her türlü ‘vardır’ sözü ortadan kalkar”. Heidegger için “bütünlüğünde Varolan”ın kaybolması ve dayanaklarını yitirmesi anlamına gelen Hiç’in yaşantısında “bütünlüğünde Varolanın kaybolması bize eziyet eder”; çünkü korku, “bütünlüğünde Varolanı raydan çıkardığı için, korku anında biz kendimizi de bir tekensizlik ortamında, “sarsıntının sallantısında” buluveririz. “Bizim kendimizin -bu varolan insanların- Varolanın ortasında onunla birlikte raydan çıkmamızın nedeni budur”. İşte, korkunun “korkanı” sarsması bu yüzdendir.

O halde Hiç’in açığa çıkması esasında, sarsılması dolayısıyla insan varlığı Varolanla ilişkiye girebilir; böylece Varolanı da araştırabilir. Zaten “Varolanın ötesine geçmek Varolanın özünde gerçekleşebilir”. Heidegger’e göre “Varolan olarak Varolanın köklü açıklığı, Hiç korkusunun aydınlık gecesinde ortaya çıkar ve gösterir ki, o, Varolandır ve Hiç değildir. Bizim tarafımızdan söylenen “Hiç değildir” ya da “Varolan vardır” ifadesi Varlığın sedasız sesinin sözüne verilmiş insanca yanıtı”;bu aynı zamanda insanın ve Varlığın birbirlerine bağlandıkları yerdir.³⁵

Heidegger’e göre insanın gün gelip öleceğini bilmesi, “Varolma”da öyle derin uçurumlar açar ki, “bu bilgi en öz ve derin sonluluğu özgürlüğümüze yasak eder”. İşte bu derin sarsıntının yaşanması, insanı Hiç’in bekciliğini üstlenmeye yöneltir. Hiç’in bekciliği korkunun açığa çıkardığı Hiç içinde devam etme cesaretini göstermek demektir ki, böylesi bir cesaret de ancak “yaratıcı özlemin yumuşaklığı ve güler yüzlülüğü” ile gizli ittifak içinde bulunmaktan geçecektir.³⁶

Heidegger insanın herhangi bir şey, nesne gibi bir Varolan olmadığını söylerken bunu şöyle ifade eder: İnsan “Varoluş tarzındaki Varolandır ve sadece insan varolmaktadır”. Buradaki “Varoluş” sözcüğü, Heidegger’e göre sadece insan varlığını ifade

³³ A.g.e., s.12-13.

³⁴ A.g.e., s.14.

³⁵ A.g.e., s.32-44.

³⁶ A.g.e., s.38.

etmek için kullanılabilir. İşte Heidegger bu yüzden insan varlığı olarak bizim “Varlığın açıklığı içinde durmaya katlanmayı –kaygıyı- ve en uç olana dayanmayı –ölüme varolmayı- birlikte Varoluşun tam özü olarak düşünmek zorunda” olduğumuzu bildirir.³⁷ Bunun için insan Varlığın tecrübesini edinmenin olanağını sağlayan korkuya hazır olmalı ve bu korkudan korkmamalıdır. Bunu yapmak “insanın özüyle ilgili bu en yüksek talebi yerine getirmede diretmeye evet demektir”. Çünkü “Özlü korkuya” cesaret etme insanın kendi özünün en yüksek değerini gerçekleştirmesini, kendi özüne yabancı kalmamasını olanaklı kılmaktadır. Heidegger bu olanaklılığı şöyle tarif eder: “Uçurumun dehşeti olarak özlü korkunun yakınında ürperti oturur. O, insan varlığının, kalıcı olan içinde evinde imişcesine kaldığı yeri aydınlatır ve korur”.³⁸

Çağımız insanının “yurtsuzluk” sorununun aşılması, insanın yeryüzü üzerindeki e-fendilik iddiasını terk edışıyle gerçekleşecektir. Bu da ancak insanın “Varlığa olan bağında Varlığın koruyuculuğunu üstlenmesi” ile mümkün olacaktır. Heidegger için bu, Varlığın anlamı sorusuna yeniden dönüştür. Burada gerekli olansa, “Varlığın hakikatiyle bağında insanın özüne ulaşabilmesi için düşünmeyi bir yola çıkarmak, Varlığın kendi hakikati içinde düşünebilmesi için düşünmeye bir patika açmaktır. Bu yolda, yani Varlığın hakikati hakkındaki sorunun hizmetinde insanın özüyle ilgili bir düşünüş gerekli hale gelir”. Kısacası, Heidegger’e göre “yurtsuzluk” sorununun aşılması, “düşünme”nin daha düşünürce bir düşünme haline gelmesine bağlıdır.³³ Bu düşünme, “hesaplanamayanın yavaş işaretlerine dikkat eden, Varlığın hakikatine dikkat gösteren ve bu şekilde, tarihsel insanlıkta yerini bulması için hakikatin Varlığına yardım eden” düşünmedir.³⁹

İşte Heidegger, şiire kaynaklık eden düşünmenin böyle bir düşünme olduğunu belirir: Çünkü düşünürce düşünme ile aynı kökenden, “köklü düşünmeden kaynaklanan” şiirde, söze dikkat etmenin en saf şekli bulunur.⁴⁰ Heidegger’e göre şiirde amaca ulaşma hırsı yoktur; şiir kendiliğinden, “esin” yoluyla gelir. Şairin tek tasası şiir kurmadır ve şiir kurma da aslında bir adlandırmadır. “Şiir kurma bir bulmadır” ve “şiir kurmada ilk yurda gelme bulunur” diyen Heidegger için, şairin bu adlandırması, gizemi korur; çünkü şair, “yakına yakınlığın gizemini söylemekle gelir yakınlığa”.⁴¹ “Şairin tasası için geçerli olan tek şey şudur; tanrısızlık görüntüsünden korkmadan tanrının yokluğuna yakın kalmak ve yaygınlaşmış yokluğun yakınlığında o kadar uzun bir süre dayanmak ki, sonunda bulunmayan tanrının yakınlığından, yüksekleri adlandıran başlangıçtaki söz barınsın”. Şiiri dinleyenler, yani sadece “özenli işitenler”, şairin “tasasıyla ilişki içine girerler”. Onlar “söylenmiş söze dikkat göstermekle ve doğru yorumlanıp tutulsun diye onun üzerinde düşünmekle şaire yardım ederler”.⁴² Kendilerini şiirin ellerine bırakan özenli dinleyiciler, şiiri anladıklarında, “anlam içinde her biri için ken-

³⁷ A.g.e., s.14-15.

³⁸ A.g.e., s.47.

³³ A.g.e., s.13-14.

³⁹ A.g.e., s.51.

⁴⁰ A.g.e.

⁴¹ Heidegger, “Yurdavayış/Hısımlara”, Çev. Oruç Aruoba, *Defter Dergisi*, 25, 1995, s.20-26.

⁴² A.g.e., s.29-30.

dine uygun tarzda, yurdavariş olup biter”.⁴³ Heidegger’e göre, “görekemli çağlarda”, Grek ülkesinde “tekhne” adını taşıyan sanatlar, “tanrısal ve insani kaderlerin diyalogunu ıslıl ıslıl bir parlaklığa büründürdükleri” için Varlığa anlam vermenin, dolayısıyla insanın yurdunu inşa etmenin doruğuna vardılar.⁴⁴

Abstract

Being, Technology, Being homeless

Heidegger claims that the situation of human being in era lies in the relation of human essence to the essence of modern technology. Desire of human being to win over nature has destined human to the technology. Human being has forgotten the question of Being, and deprived his essence from the Being. Thus human being has encountered a situation of “being homeless”. I explore the relation that Heidegger considered between modern technology and being homeless, and than argue that the concept of “being homeless” is the key word to understand Heidegger’s criticism of technology.

Keywords: Being homeless, Technology, Being, Knowledge

Kaynakça

Heidegger, Martin. “Sanatın Doğuşu ve Düşüncenin Yolu”, Çev. Leyla Baydur, Derl. H. Ü. Nalbantoğlu Derl. *Patikalar: Martin Heidegger ve Modern Çağ*, Ankara: İmge, 1997, ss. 1-27.

Heidegger, Martin. *Professör Heidegger, 1993’te Neler Oldu?* Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Y.K.Y. 1993.

Heidegger, Martin. *Tekniğe Yönelik Soru*. Çev. Doğan Özlem, İstanbul: Afa Yayınları, 1997.

Heidegger, Martin. *Metafizik Nedir?* Çev. Yusuf Örnek, Ankara: Felsefe Kurumu Yayınları, 1994.

Heidegger, Martin. *Nedir Bu Felsefe?* Çev. Ali İrgat, İstanbul Afa Yayınları, 1995.

Heidegger, Martin. “Yurdavariş/Hısımlara”, Çev. Oruç Aruba, *Defter Dergisi*, 25, 1995, 18-31.

Heidegger, Martin. “Zaman Kavramı”, Çev. Saffet Babür, *Aristoteles/Augustinus/Heidegger: Zaman Kavramı*, Ankara. İmge Yayınları, 1996, 58-101.

⁴³ A.g.e.

⁴⁴ Heidegger, *Tekniğe Yönelik Soru*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul: Afa Yayınları, 1997, s.97.